

8550

E w i d e n c j a - DWOREK GUTKOWSKICH
Nowy Sącz - ul. Starodworska
Gmina: Nowy Sącz   woj. Nowy Sącz

ARCHIWUM
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 48 41 w. 130

Nr inw. 8550

ANALIZA I OCENA WARTOŚCI ZABYTEKOWYCH ZAŁOŻEŃ ZIELENI

<p><u>Park</u>, ogród, aleja, zielen towarzysząca</p> <p>Rodzaj parku/ogrodu: klasztorny, zamkowy, pałacowy, <u>dworski</u>, miejski</p> <p>Czas powstania: <u>po 1918 r.</u></p> <p>Forma stylowa: <u>krajobrazowy</u></p> <p>Wielkość: <u>1,50 ha</u></p>		<p>Nazwa: <u>OGRÓD GUTKOWSKICH</u></p> <p>Adres: <u>Nowy Sącz - ul. Bratysławska</u></p> <p>Województwo: <u>Nowy Sącz</u></p> <p>Użytkownicy: <u>os. prywatna</u></p>				
K R Y T E R I A		0 zły	1 mierny	2 db	3 b. db	4
A I. Wartości zabytkowe	Stopień przetrwania elementów dawnego układu przestrzennego					
	1. Osie i ciągi kompozycji (relacja z architekturą)		+			
	2. Układ dróg	+				
	3. Stopień przetrwania starodrzewia			+		
	4. Układ wodny i pierw. ukształt. terenu			+		
	5. Zachowanie dawnych elementów architektury i malej architektury		+			
	II. Wartość układu przestrzennego					
	1. Jednorodność stylu całego układu lub wysoka czytelność nawarstwień stylowych		+			
	2. Wartość historyczna układu (dawność)			+		
	3. Wartość obiektów architektury		+			
	4. Reprezentatywność lub unikalność w skali regionu lub kraju		+			
	5. Wartości krajobrazowe i estetyczne		+			
	III. Wartości tradycji historycznej (w sensie potencjonalnych walorów turystycznych)					
	1. Związek obiektu z postaciami lub wydarzeniami historycznymi	+				
	Wartości zabytkowe ogółem					12
B I. Wartości przyrodnicze i ekologiczne	Wartości przyrodnicze i ekologiczne					
	1. Rzadkie gatunki drzew i krzewów	+				
	2. Drzewa o charakterze pomników przyrody			+		
	3. Intensywność zadrzewienia			+		
	4. Stan zdrowotny drzewostanu			+		
	5. Znaczenie ekologiczne		+			
	Wartości przyrodnicze ogółem					7
Ogólna ocena obiektu					19	

Analizę sporządził: [Podpis]

Data: 18-XI-96

Uwaga dotycząca koniecznej doraźnej interwencji w zakresie zmiany sposobu użytkowania obiektu oraz działań konserwatorskich w odniesieniu do zadrzewienia i obiektów architektonicznych — podać na odwrocie karty!

Zleceńiodawca:

Państw. Służba Ochrony Zabytków

Oddz. Woj. w Nowym Sączu

Wojewódzki Konserwator Zabytków

E w i d e n c j a

zabytkowego ogrodu przy dworku GUTKOWSKICH w

Nowym Sączu

pow. 1,5 ha

gmina: Nowy Sącz

woj.: Nowy Sącz

Opracowała:

/mgr inż. Barbara Michońska/

Kraków, 1996 r

ARCHIWUM
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 48 41 w. 130

Nr inw. 8550

Zawartość teczki:

1. Karta tytułowa
2. Recenzja
3. Metryczka
4. Wypis z rejestru gruntów
5. Część opisowa:

- I. Krótka analiza historyczna
- II. Charakterystyka stanu istniejącego
- III. Analiza stopnia zachowania układu zabytkowego
- IV. Wnioski

6. Część rysunkowa:

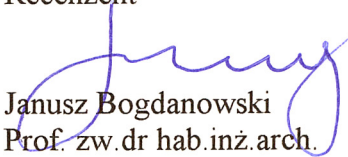
1. Kataster Galicyjski/fragment/ w skali 1:2880 wg. stanu z 1846r 1904v
2. Sytuacja w skali 1:500 wraz z orientacją w skali 1:25 000
3. Wrys z mapy ewidencji gruntów
4. Fotografie 1-10 w skali 1:1000

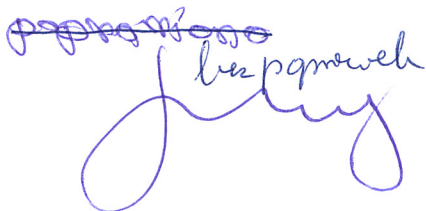
**RECENZJA
EWIDENCJI OGRODU
przy DWORKU GUTKOWSKICH
w NOWYM SĄCZU**

1. Nazwa parku - adres
Nowy Sącz, woj. i gm. w/m
2. Autor ewidencji, rok opracowania
mgr inż. Barbara Michońska, 1996
3. Czy ewidencja opracowana jest zgodnie z instrukcją
Tak
4. Czy jest kompletna
Tak
5. Analiza historyczna
Prawidłowa, nie mniej należy uzupełnić odnośniki do literatury (a-f).
6. Wykorzystanie źródeł
Prawidłowe, choć kataster źle czytelny
7. Analiza układu przestrzennego
Prawidłowa
8. Inwentaryzacja zieleni
Bez zarzutu
9. Analiza stopnia zachowania
Nie budzi zastrzeżeń
10. Wnioski autora ewidencji
Prawidłowe
11. Dokumentacja fotograficzna
Dobra
12. Ocena planu parku
Dobrze opracowany, lecz częściowo nieczytelny (odbitka)
13. Ogólna ocena ewidencji
Pozytywna
14. Konkluzja
Do przyjęcia po drobnych uzupełnieniach

Recenzent

Janusz Bogdanowski
Prof. zw.dr hab.inż.arch.

Kraów, 12.11.1996

Barbara Michońska

X 18

MERTYCZKA ZAŁOŻENIA PRZESTRZENNEGO

1.	Adres: miejscowość (Dzielnica, ulica, nr posesji) Nowy Sącz, ul. Starodworska	gmina Nowy Sącz	województwo Nowy Sącz
2.	Nazwa parku : aktualna: ogród przy dworku Gutkowskich	dawna: ogród przy dworku Gutkowskich	
3.	Rodzaj parku i stan jego zachowania: ogród przydomowy		
4.	Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń Początek XIX w. jako folwark. Przypuszczalnie na początku XX w. zburzono lub spalono bud. gospodarcze; 1945 r. spalono stodołę. Lata 80-te stajnia przemieniona na warsztat samochodowy.		Autor: ----
5.	Powierzchnia założenia przestrzennego a) aktualna b) dawna ogółem 1.5 ha w tym parku wód	Istniejące budynki: a) o wartościach zabytkowych 1. Dworek - koniec XVIII w.	
6.	Nr i data rejestru parku ogrodu:	Nr ewidencyjny działek zgodny z rejestrem gruntu 247/1	b) inne: 1. Warsztat samochodowy-dawna stajnia 2. Diwe szopy
7.	Użytkownicy obiektu		
8.	Istniejąca dokumentacja: (data i autor)	1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy: ---	2. Inwentaryzacja zieleni: ---
	3. Studium historyczne: ---	4. Dokumentacje branżowe, techniczne i ekspertyzy: ---	
9.	Przeprowadzone remonty	Budynków: ---	Parku: ----- Metrykę sporządził: Barbara Michońska Data: 1996 r.

URZĄD REJONOWY

Urząd Rejonowy w Nowym Sączu

Nowy Sącz ul. Jagiellońska 33

WYPIS Z REJESTRU GRUNTÓW

z dnia : 1996-08-26

Nr jednostki ewidencyjnej : 10111.
Nazwa : Nowy Sącz
Nr obrębu (nazwa) : 10111110 (110)
Numer grupy rejestrowej : VIa
Nr jednostki rejestrowej : 64

STAN WŁADANIA

Lp.	Nazwisko i imię władającego, imiona rodziców, udział (nazwa jednostki)	Rodzaj władania
1	[REDACTED]	współwłaściciel
2	[REDACTED]	współwłaściciel
3	[REDACTED]	współwłaściciel

ZESTAWIENIE POWIERZCHNI W/S UŻYTKÓW I KLAS

N u m e r			R o d z a j e u ż y t k ó w	P o w i e r z c h n i a		P o ł o ż e n i e
mapy	działki	podstawa nabycia (KW)		Klasa gruntu	użytków działki ha m ² ha m ²	
1100	247/1	[REDACTED]	sad Pastwiska trwałe ter. mieszkaniowe	RIVa IV PsIV	0.1239 0.5819 0.4081	1.1139
R a z e m :					1.1139	1.1139
Powierzchnia jednostki rejestrowej				O g ó ł e m :	1.1139	1.1139

Wypis nr : 1107 Sporządzono według stanu z dnia : 1996-8-26

Słownie : jeden ha, jeden tysiąc sto trzydzieści dziewięć m²

Zwolniony
z opłaty skarbowej

Za zgodność z operatem
ewidencji gruntów

Nowy Sącz, dnia 26.08.96r.

Zup. KIEROWNIKA URZĘDU

mgr inż. Maria Józwiak
STARSZY INSPEKTOR REJONOWY
• Oddz. Geodezji i Gosp. Gruntów

I. Krótka analiza historyczna

- XIII w - wieś należała do Zawadzkich/a/
- 2-ga połowa XV w. - za Długosza /e/ wieś należała do Mikołaja Zawadzkiego h. Starykoń, miała folwark i 9 łańów kmiecych.
- 1484 - umiera Stanisław Zawadzki, podstarości h. Janina/a/.
- 1581 - własność Zawadzkiej, miała 6 łańów kmiecych, 6 zagrodników z rolą, 6 komorników z bydłem/f/.
- 1797r - zbudowano dom drewniany, kryty gontem, Majątek liczy 80 ha i należy do rodziny Kudnickich/a/.
- 1846 - na fragmencie z Katastru Galicyjskiego z tej daty widoczne założenie z budynkiem dworu w centralnym punkcie oraz budynkami gospodarszymi przy granicy zachodniej, oraz północnej. Między nimi rozległy dzie dzinieć/c/.
- 1895 - wieś Zawada w powiecie sądeckim położona na lewym brzegu Kamienicy. Na południe graniczy z wólką Nawojówką. Parafia w Nowym Sączu. Wieś liczy 104 domów, 622 mieszkańców/299 mężczyzn, 323 kobiet/ rz- kat. Posiadłość większa ma kilku właścicieli i wynosi w ogóle 266 morgów. Posiadłość mniejsza liczy 486 morgów/e/. Od północy wieś graniczy w Nowym Sączem, na zachód z dąbrówką i Porąbką Małą, na wschód z Falkową, Jamnicą i Kamionką Małą/e/.
- początek XX w - córka Kudnickiego ,kapitana wojsk austriackich wyszła za mąż za Bronisława Gutkowskiego -urzędnika kolejowego/d/.
- 1942r - okupacja .Niemcy wyrzucili pp.Gutkowskich z domu, a majątek przyłączyli do sąsiadującej z nim fundacji gdzie obecnie jest Zakład Społeczny dla mężczyzn /d/.Przed wojną również tam funkcjonował.
- 1945 - Sowieci spalili starą stodołę.Dziś na tym miejscu jest boisko siatkówki/d/.
- 1946 - majątek liczył wówczas 56 ha. Rodzina podzieliła go między siebie i dzięki temu odzyskała posiadłość
- lata 60-te - majątek przechodzi w ręce córki, Marii ,która po mężu nosi nazwisko [REDACTED]/d/.
- lata 80-te- w budynku dawnej stajni -warsztat samochodowy.
- do 1996r - dzięki wynajęciu budynku na warsztat [REDACTED] na co reperuje swe finanse.

- 1996- ogród wraz z dworkiem nadal należy do [REDACTED]
[REDACTED] Całość wynosi 1,5 ha.
[REDACTED] jest emerytowaną nauczycielką

2. Dawne plany

- fragment Katastru Galicyjskiego wg. stanu z 1904r. Zdjęto w 1846r .

3. Źródła do dziejów zabytkowego założenia

- a. Szczęsny Morawski-Sądcczyzna T.I-II.1863r Kraków
- b. Centr .Ośr, Informacji Turystycznej w Nowym Sączu.1292-1992r
- c. Kataster Galicyjski z 1846r
- d. informacje ustne uzyskane od p. [REDACTED]
- e. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego T.XIV, 1895r
- f. Pawiński-Małopolska

II. Charakterystyka stanu istniejącego

[REDACTED] wraz z otaczającym go ogrodem położony jest przy ul. Starodworskiej nr.8, na południowym krańcu Nowego Sącza, na terenie dawnej wsi Zawada /fot.1/.

Granicę od zachodu stanowi ulica Starodworska; od północy stary sad jabłoniowy; od południowego-wschodu-pola uprawne i prywatne gospodarstwo/fot.10/, a od południa skarpa opadająca do potoku łącznik.

Wjazd na teren od ul. Starodworskiej o nawierzchni ziemnej /fot.2/, aż pod warsztat samochodowy, dookoła dawnego gazonu na którym kilka kęp bylin/fot.7,8/.

Dworek parterowy, drewniany, otynkowany, z krytym gankiem od frontu/fot.2/ i werandą zadaszoną od ogrodu/fot.3,4/.

Daach kryty blachą.

Jak wyżej wspomniano-naprzeciw dworku-warsztat samochodowy. w budynku dawnej stajni/fot.7,8/. Jako przedłużenie warsztatu dwie szopy/fot.8/, a przed nimi boisko siatkówki/fot.8,9/, na miejscu stodoły spalonej w styczniu 1945r.

Wydzielić tu można następujące wnętrza:

- wnętrze "A"- to wspomniany powyżej teren między dworkiem a warsztatem.
- wnętrze "B"- to teren ogrodu rozciągający się między dworkiem/od północy/ a potokiem łącznik.
Jest to obszar niesiechanie zaniedbany, zarosnięty chwastami, pokrzywami, rdestem i na-

lotem drzew i krzewów. Trudny do przebycia/fot. 3, 4, 5/.
Tu, w dwóch miejscach resztki starego sadu jabłoniowo-
śliwowego.

Na tym terenie starodrzew, a w nim drzewa pomnikowe-
OKAZY. Starodrzew okala zarosnięta polana.

Na osi dworu, w odległości 5 m. od niego-wysypisko
śmieci.

- wewnątrz "C"- między podjazdem pod warsztat, starym sadem
a grupą starych jabłoni znajduje się boisko siatkówki
/fot. 8, 9/ o betonowej nawierzchni.

Całość terenu nieogrodzona.

2. Skrócona inwentaryzacja istniejącego zadrzewienia

Nr. na planie		Wysokość w cm.				Uwagi
Drzewa liściaste, ozdobne		0-29	30-59	60-99	100 i więcej	
1. Dąb szypułkowy- <i>Quercus robur</i>		-	5	2		OKAZY 90 cm., 120, 100, 80
2. Jawor klon- <i>Acer pseudoplatanus</i>	1	2	-	-		nalot 2,5 m, wys
3. Jesion wyniosły- <i>Fraxinus excelsior</i>	1	6	11	2		OKAZY: 100. 90, 90, 100
4. Klon polny- <i>Acer campestre</i>	nalot	1	6	-		
5. " srebrzysty- <i>Acer saccharinum</i>	20	-	-	-		
6. Lipa drobnolistna- <i>Tilia cordata</i>	4+nalot	4	5	-		OKAZ: 90
7. Robinia akacjowa- <i>Robinia pseudoacacia</i>	6+nalot	1	6	-		
8. Tulipanowiec- <i>Liriodendron tulipifera</i>	-	-	1	-		
9. Wierzba biała- <i>Salix alba</i>	1	-	-	-		grupa 6 wys 5 m. szer.

Drzewa owocowe

10. Jabłoń- <i>Malus domestica</i>	5	24	-	-	
11. Śliwa alycza- <i>Prunus diva-ricata</i>	1	-	-	-	
12. " domowa- <i>Prunus domestica</i>	6	-	-	-	
<u>Krzewy ozdobne, liściaste</u>					
13. Bez czarny- <i>Sambucus nigra</i>	2				
14. " lilak- <i>Syringa vulgaris</i>	kępa				
15. Głóg jednoszyjkowy- <i>Crataegus monogyna</i>	kępa				

- 16 Kruszyna -Rhamnus cathartica- kępa
 16 a Pigwowiec okazały-Cydonia oblonga 1
 17 Róża dzika-Rosa canina kępa
 18 Tawuła Menziesza-Spiraea Menziesi żywopłot naturalny
 19 Rdest -Polygonum Aubertii nalot

Całość istniejącego drzewostanu w dobrym stanie zdrowotnym.
 Na uwagę zasługują drzewa, które należy uznać za Pomniki Przy-
 rody, a które w niniejszym opracowaniu oznaczone na planie
 czarną kropką w środku zasięgu korony jako OKAZY.

Są to:

Wys. w m. Szer w m. Obwód Il.sztuk
 pnia w cm.

- we wnętrzu "B"-

Dąb szypułkowy/nr.1/	22	15	251	1
" "	30	20	314	1
" "	25	20	202	1
" "	30	20	376	1
Jesion wyniosły/nr.3/	30	20	202	2
" "	30	15	314	1
Lipa drobnolistna/nr.6/	22	20	202	1

- koło mostka na potoku Łącznik:

Jesion wyniosły	15	10	314	1
-----------------	----	----	-----	---

podaycha

Cyfry na drzewach/na planie/ oznaczają gatunek wg.załączonego
 wykazu, a ewentualna druga cyfra oznacza ilość sztuk w danej
 grupie. Istniejący na terenie starodrzew jest godny uwagi.
 Niestety teren jest tak zaniedbany, że nie sposób blisko podejść
 do każdego drzewa.

Równie zaniedbany jest gazon z zarośniętymi chwastami grupami
 bylin. Całość sprawia przygnębiające wrażenie.

III. Analiza stopnia zachowania układu zabytkowego

1. Na załączonym fragmencie Katastru Galicyjskiego z 1846r
 /stan z 1904r/ widoczne założenie dworskie z budynkiem
 dworu i budynkami gospodarczymi przy granicy zachodniej
 i północnej. Rozległy dziedziniec między nimi. Widoczna
 droga dojazdowa oraz potok Łącznik.

Do naszych czasów zachowało się:

- budynek drewniany dworu z 1897r
- przebieg drogi od zachodu/obecna ul. Starodworska/
- " potoku Łącznik

- granice obiektu
- częściowo budynek stajni, gdzie obecnie warsztat
- stary sad od północy
- teren dawnego dziedzińca/obecnie teren między dworem a warsztatem/.

Nie zachowało się:

- budynek gospodarczy od zachodu
- częściowo budynek gospodarczy od północy/stajnia/
- stodoła spalona w 1945r

2. Rola obiektu w krajobrazie zurbanizowanym

Zachowane założenie dworskie wraz z dworkiem z 1797r stanowi cenny wkład w historię wsi Zawada, a obecnie miasta Nowy Sącz

3. Wnioski dotyczące:

1. Granicy ochrony konserwatorskiej w zakresie:

a. ochrony ekologicznej

Wokół obiektu należy zachować strefę ochronną na odległość 100 m, nie wprowadzając w pobliże żadnej wysokiej czy uciążliwej zabudowy.

b. ochrony układu założenia

Mimo dużego zaniedbania i degradacji - obiekt godny jest tego, by wpisać go do Rejestru Zabytków, a drzewa pomnikowe - OKAZY uznać za Pomniki Przyrody.

2. Ewentualnej zmiany dotychczasowego sposobu użytkowania

Obiekt w posiadaniu rodziny Gutkowskich-Essen, a przed nimi Rutkowskich, co samo sprawia, że nie sposób zmienić użytkownika. Natomiast należałoby wpłynąć na właścicieli by zadbali o swą schedę.

3. Zakresu niezbędnej lub pożądanej rewaloryzacji

Z uwagi na stwierdzenie zawarte w pkt. 2 - niezbędnym staje się jaknajszybsze doprowadzenie ogrodu do stanu używalności, w sensie bodaj skoszenia chwastów i trawy. Tłumaczenia p. Essen, że pokrzywy wstrzymują pijaków z nad potoka przed wtargnięciem na teren i na werandę - nie przekonują.

Bardziej celowym byłoby wykonanie ogrodzenia.

4. Dokumentacja fotograficzna

1. Wjazd ul. Starodworską
2. Budynek dworku od strony podjazdu
3. Weranda od ogrodu
4. Fragment werandy
5. Zarośnięty chwastami fragment ogrodu
6. Podjazd pod dworek i szopa
7. Dawna stajnia, obecnie warsztat samochodowy
8. Teren przed warsztatem i szopy
9. Budynek dworku od strony boiska siatkówki
10. Obrzeże ogrodu od strony pd-wsch.

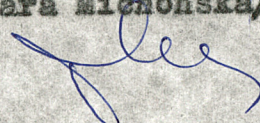
Fotografie wykonała w sierpniu 1996r p. Zuzanna Sołtysówna.

5. Wnioski końcowe

Jak pkt. IV.1, 2, 3

Opracowała:

/mgr inż. Barbara Michońska/

K r a k ó w , 1 9 9 6 r

Zawada

KATASTER GALICYJSKI

1:2880

ZAWADA w GALICJI

wg stanu z 1904r. zdjęto w 1846r.

DWOREK GUTKOWSKICH

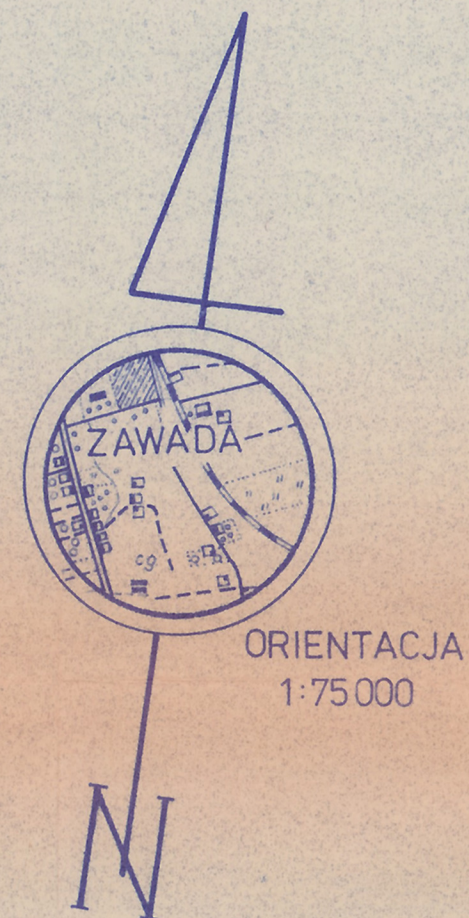

NOWY SACZ - TEREN DWORKU RODZINY GUTKOWSKICH (POW. 1,5 ha.)

gmina : NOWY SACZ

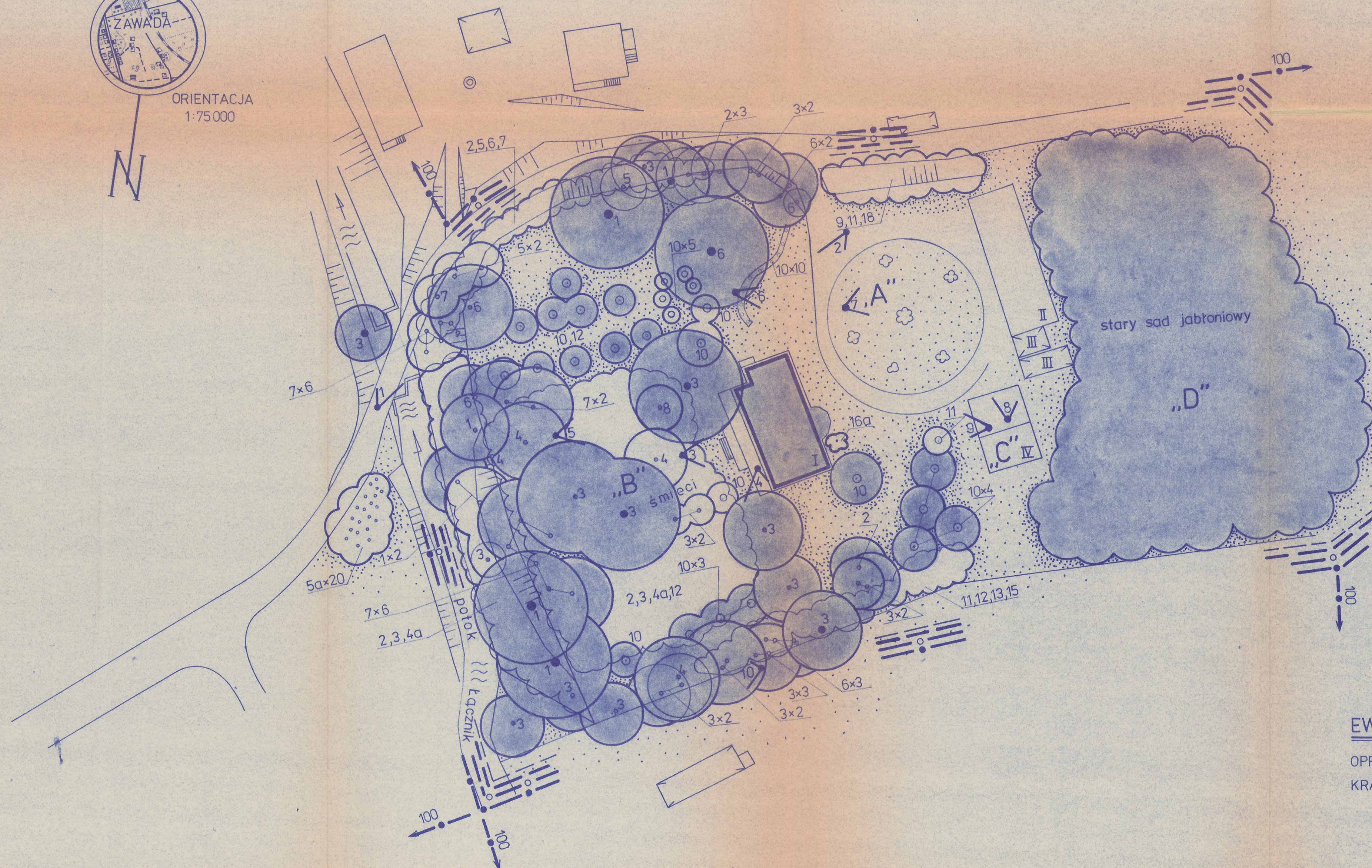
woj. : —" —

skala : 1 : 500

LEGENDA

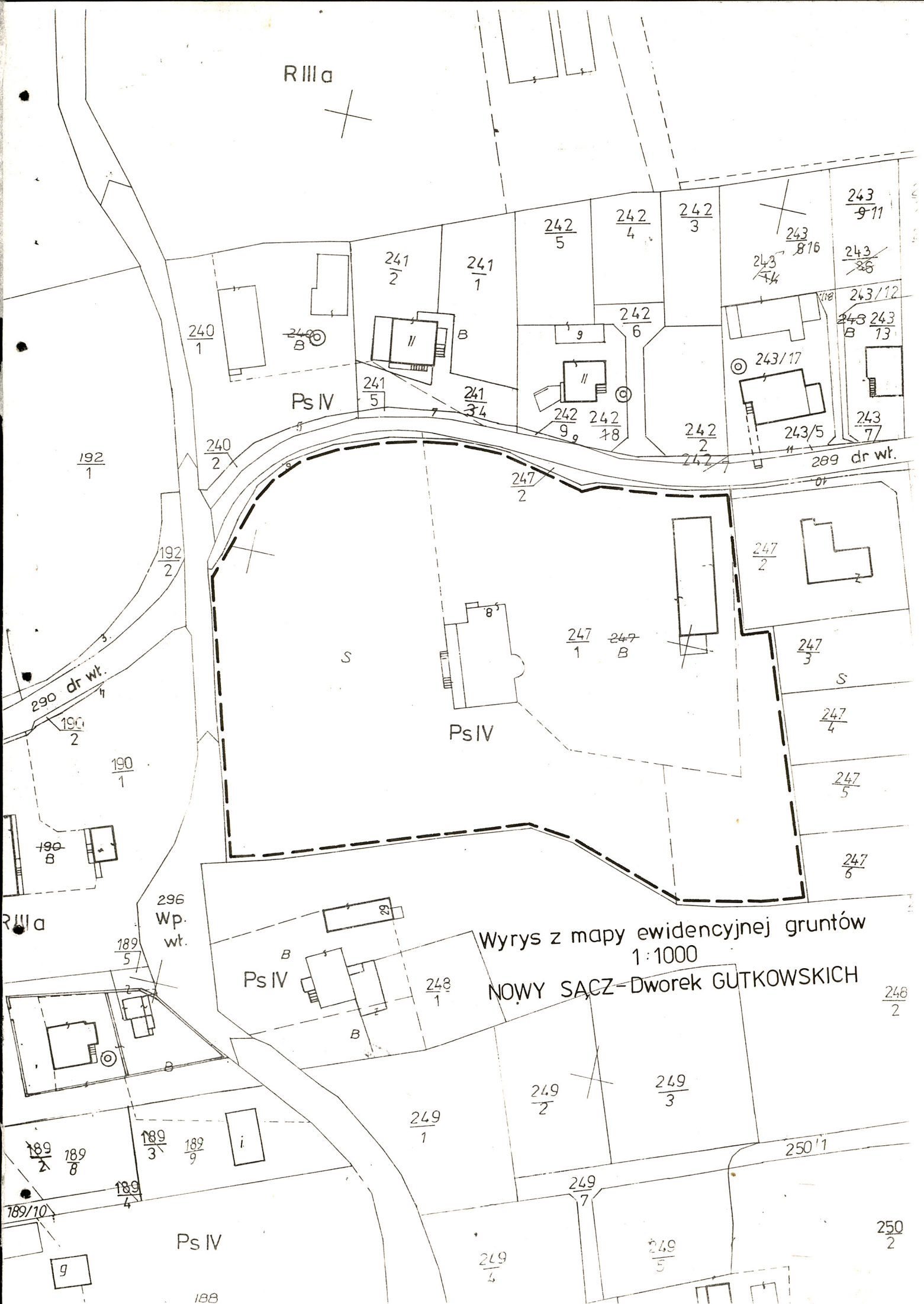
- I Dwór - koniec XVIII w.
- II Stodoła - warsztaty - 2ga poł. XX w.
- III Szopy - XX w.
- IV Boisko do siatkówki
- Stare drzewa liściaste - ozdobne
- " —" — owocowe
- Drzewa pomnikowe - okazy
- Skupiny drzew i krzewów
- Powierzchnie trawiaste
- Droga asfaltowa
- " —" o naw. ziemnej
- ↑ ↑ Aktualne i dawne wejście na teren dworski
- 1-10 Stańowisko i kierunek wyk. zdjęcia fotograficznego
- 1-19 Oznaczenie drzew i krzewów wg tabeli w opisie
- 4 x 3 —" —" gatunku i ilości sztuk
- „A”-„C” Wnętrza ogrodowe
- — — Pierwotna granica terenu dworskiego
- — — Aktualna —" —" —" —
- o — Granica ochrony zabytkowego założenia
- • — —" —" — ekologicznej

EWIDENCJA ZABYTKOWEGO OBIEKTU

OPRAC. mgr inż. Barbara MICHONSKA
KRAKÓW VIII - X 1996r. RYS. NR 1

R IIIa

243
9/11

242
5

242
4

242
3

241
2

241
1

240
1

Ps IV

241
5

241
3/4

242
6

242
9

242
18

243/17

243/12

243
8/8

243
8/16

243
B

243
7/3

243
7/7

243/5

242
2

242

289 dr wt.

247
2

247
2

247
3

247
4

247
5

247
6

Ps IV

247
1

247
B

S

S

190
1

192
2

192
1

290 dr wt.

190
2

190
B

296 Wp. wt.

189
5

Ps IV

B

248

248
1

B

Wyrys z mapy ewidencyjnej gruntów
1:1000
NOWY SACZ-Dworek GUTKOWSKICH

248
2

249
2

249
3

249
1

250/1

249
7

249
5

250
2

249
4

Ps IV

189
3

189
9

189
4

189
2

189
8

189/10

g

188

Fot. 1. Wjazd ul. Starodworska

Fot. 2. Budynek dworku od strony podjazdu

Fot. 3. Weranda od ogrodu

Fot. 4. Fragment werandy

Fot. 5. Zarośnięty chwastami fragment parku

Fot. 6. Podjazd pod dworek i szopa

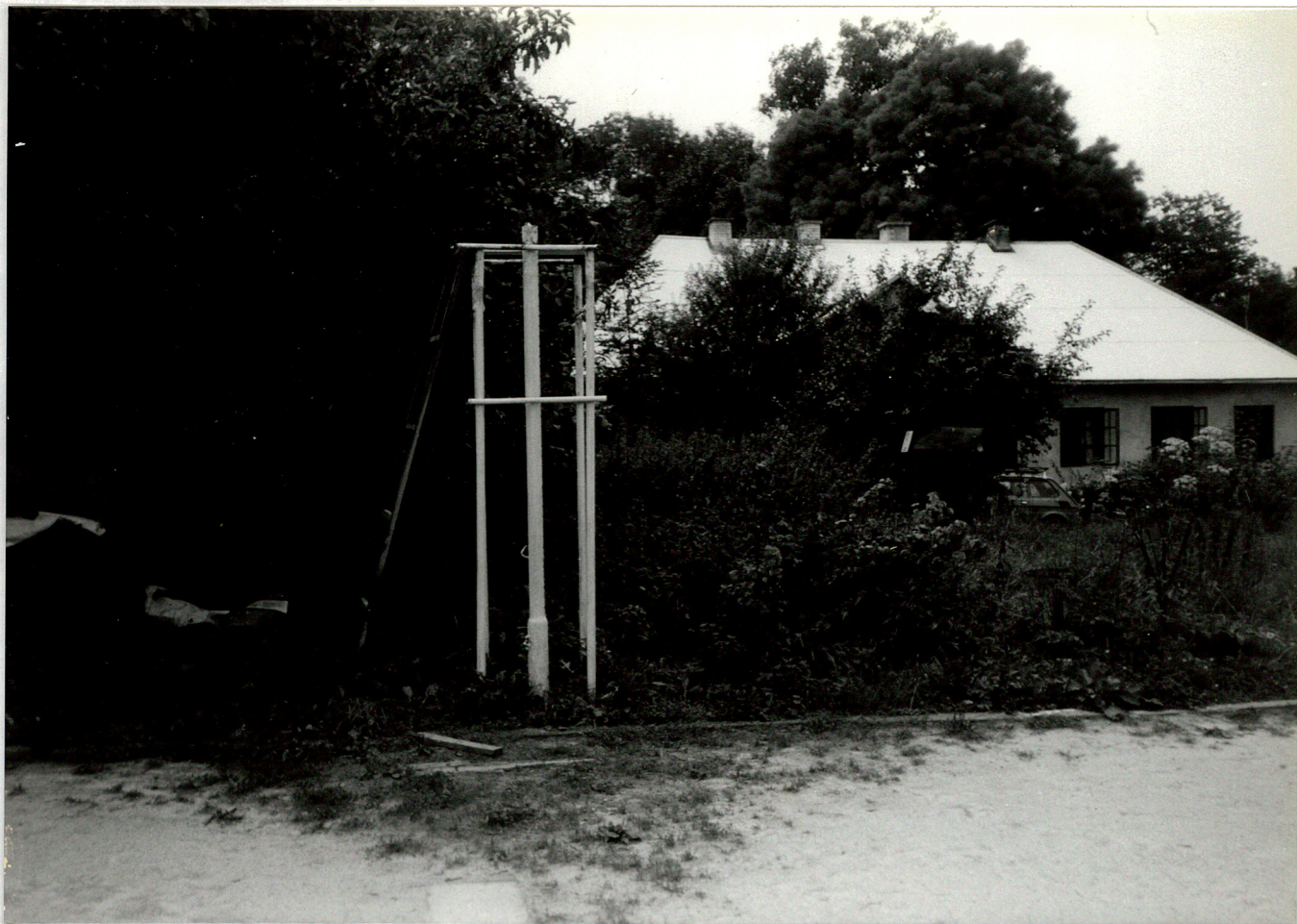

Fot. 7. Dawna stajnia, obecnie warsztat samochodowy

Fot. 8. Teren przed warsztatem i szopa

Fot. 9. Budynek dworku od strony boiska siatkówki

Fot. 10. Obrzeże ogrodu od strony pd-wsch.